

گنجینه معرفت (۳): مجموعه مقالاتی دربارهٔ دائرةالمعارف‌نویسی و فنون مرتبط / جمعی از نویسندگان؛ تهیه شده در مرکز پژوهشی دائرةالمعارف علوم عقلی اسلامی. - قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، انتشارات، ۱۳۹۰.

۵۸۳ص. - (انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)؛ ۸۹۳. روش تحقیق؛ ۱۲) (مرکز پژوهشی دائرةالمعارف علوم عقلی اسلامی؛ ۱۷)

ISBN: 978-964-411-671-1

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه.

نمایه.

۱. دائرةالمعارف‌نویسی -- مقاله‌ها و خطابه‌ها. ۲. دائرةالمعارف‌ها و واژه‌نامه‌ها -- نویسندگی -- مقاله‌ها و خطابه‌ها. الف. مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره). انتشارات.
- ب. مرکز پژوهشی دائرةالمعارف علوم عقلی اسلامی.

۸۰۸/۰۶۶۰۳۹

PN ۲۳۹ / ۲۹

گنجینه معرفت (۳)

مجموعه مقالاتی درباره دایرة المعارف نویسی و فنون مرتبط

جمعی از نویسندگان

انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

۱۳۹۰

شماره ردیف ۸۹۳
شماره موضوعی روش تحقیق ۱۲-
۱۳۹۰-۶۵

■ گنجینه معرفت ۳: مجموعه مقالاتی درباره دایرةالمعارف نویسی و فنون مرتبط

- تدوین: جمعی از نویسندگان تهیه شده در مرکز پژوهشی دایرةالمعارف علوم عقلی اسلامی
- ناشر: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

● چاپ: نگارش

● نوبت و تاریخ چاپ: اول، پاییز ۱۳۹۰

Web: dmaaref.iki.ac.ir

● شمارگان: ۱۰۰۰

Email: damaaref@qabas.net

● قیمت: ۸۸۰۰ تومان

● دفتر مرکزی: قم، خیابان شهید، کوی ممتاز، پلاک ۲۸
تلفن و نمابر: ۰۲۵۱-۷۷۴۳۳۶

● شعبه مؤسسه امام خمینی (ره): قم، بلوار امین، بلوار جمهوری اسلامی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
تلفن: ۰۲۵۱-۲۱۱۳۶۲۹

فهرست مطالب

مقدمه مرکز ۱۳

پیشگفتار

جایگاه و اهمیت پژوهش‌های بنیادین ..... آیت‌الله مصباح یزدی ۱۹

فصل اول: جایگاه و روند دائرةالمعارف نویسی

درباره دائرةالمعارف نویسی ..... مصاحبه با آیت‌الله رضا استادی ۲۹

دائرةالمعارف نویسی در ایران و جهان ..... مصاحبه با حجت‌الاسلام والمسلمین حسن طارمی راد ۳۷

دائرةالمعارف؛ مفهوم، شیوه و مراحل تدوین آن ..... احمد ابوترابی ۹۵

مفهوم‌شناسی ۹۵

ویژگی‌های دائرةالمعارف‌های معاصر ۱۰۵

نگارش شیوه‌نامه‌ها ۱۲۰

نکاتی دیگر ۱۲۴

نگاهی به دائرةالمعارف نویسی ..... محمد حسن هادوی ۱۲۹

واژه دائرةالمعارف ۱۳۰

مفهوم دائرةالمعارف ۱۳۰

دائرةالمعارف و فرهنگ‌نامه ۱۳۱

۱۳۲	سیر کلی نگارش دائرةالمعارف
۱۳۳	دائرةالمعارف نویسی در غرب
۱۳۴	دائرةالمعارف نویسی در جهان اسلام
۱۳۵	جایگاه دائرةالمعارف
۱۳۶	انواع دائرةالمعارف
۱۳۸	حوزه کاری دائرةالمعارف
۱۳۸	کارایی دائرةالمعارف
۱۴۰	شیوه نگارش دائرةالمعارف
۱۴۰	مشکلات نگارش دائرةالمعارف

فصل دوم: مقدمات دائرةالمعارف نگاری

۱۴۵	شیوه‌ای نو در مدخل شناسی ..... محمد کریمی
۱۴۶	انواع مدخل در دائرةالمعارف
۱۵۱	شیوه گزینش مدخل‌های دائرةالمعارفی
۱۵۲	اصطلاح‌نامه
۱۵۴	ویژگی اصطلاح‌نامه مرکز پژوهشی دائرةالمعارف علوم عقلی اسلامی
۱۶۱	پرونده علمی و نقش آن در تدوین دائرةالمعارف ..... رحیم لطیفی
۱۶۳	تعریف پرونده علمی
۱۶۴	پیشینه پرونده علمی
۱۶۵	ضرورت استفاده از پرونده علمی و فواید آن
۱۶۷	ساختار تشکیل پرونده علمی
۱۷۰	اجزای پرونده علمی
۱۷۶	نوآوری‌ها
۱۸۳	سخن آخر

اصول و شیوه اصطلاح‌نامه‌نویسی..... نویسنده: لئونارد ویل، مترجم: رحمت‌الله رضایی	۱۸۵
ضرورت اصطلاح‌نامه.....	۱۸۵
کاربرد فهرست محدودی از اصطلاح‌های نمایه‌ای.....	۱۸۷
تعریف‌ها و توضیحات دامنه یک اصطلاح.....	۱۹۲
شکل اصطلاح‌نامه.....	۱۹۳
عوامل ویژه مرتبط با اشیای موزه‌ای.....	۱۹۳
کاربرد اصطلاح‌نامه در هنگام فهرست‌نگاری.....	۱۹۶
کاربرد و اصلاح اصطلاح‌نامه موجود.....	۱۹۷
نظارت بر اصطلاح‌نامه.....	۱۹۸
عرصه‌های مناسب برای اصطلاح‌نامه.....	۱۹۹
دیگر فنون بازایی موضوع‌ها.....	۱۹۹

نگاهی نو به شیوه رایج اصطلاح‌نامه‌نویسی..... احمد ابوترابی	۲۰۱
هدف‌ها و کاربردهای اصطلاح‌نامه‌نویسی.....	۲۰۳
استفاده علمی از اصطلاح‌نامه‌ها.....	۲۰۴
نقش غیرعلمی «وابسته‌ها» در اصطلاح‌نامه‌نویسی.....	۲۰۷
قلمرو مرجع و نام‌رجح.....	۲۰۸
رابطه اعم و اخص، اعم از رابطه کلی و جزئی و رابطه کل و جزء.....	۲۰۹
انتخاب اصطلاح‌نامه.....	۲۱۰
دلیل بی‌اعتنایی به اصطلاح‌نامه‌ها.....	۲۱۰

فصل سوم: فرهنگ‌نامه نویسی

نگرشی کلی به فرهنگ‌نامه‌نویسی..... سید ابراهیم موسوی	۲۱۷
معنای فرهنگ‌نامه.....	۲۱۸
هدف فرهنگ‌نامه.....	۲۲۲

۲۲۳	روش فرهنگ‌نامه
۲۲۵	پیشینه فرهنگ‌نامه
۲۲۷	اطلاعات و محتوای فرهنگ‌نامه
۲۳۲	انواع فرهنگ‌نامه
۲۳۴	امتیاز فرهنگ‌نامه و فایده یا کارکرد آن
۲۳۵	وثاقت فرهنگ‌نامه
۲۳۶	مشکلات فرهنگ‌نامه‌نویسی
۲۴۱	شیوه‌ای دیگر در تدوین فرهنگ‌نامه‌های اصطلاحات علوم عقلی اسلامی ..... احمد ابوترابی
۲۴۵	مقاله فرهنگ‌نامه‌ای «تصور»

فصل چهارم: کتاب‌شناسی و مستندسازی

۲۶۷	طرح تدوین کتاب‌شناسی بزرگ شیعه ..... رضا مختاری
۲۶۷	ضرورت تدوین کتاب‌شناسی بزرگ شیعه
۲۶۹	نیاز زمان و ضرورت دفاع از تشیع
۲۷۰	تلاش‌های گذشتگان در معرفی آثار شیعه و ضرورت تکمیل آن
۲۷۲	اهمیت معرفی آثار شیعه امامیه به جهانیان
۲۷۴	خلاصه طرح تدوین دانش‌نامه آثار علمی شیعه
۲۸۱	فرایند تدوین کتاب‌شناسی در مرکز پژوهشی دائرةالمعارف علوم عقلی اسلامی ..... ابراهیم علی‌پور
۲۸۱	اهمیت و اهداف کتاب‌شناسی
۲۸۳	چیستی کتاب‌شناسی
۲۸۴	تاریخچه کتاب‌شناسی
۲۸۵	تاریخچه کتاب‌شناسی در جهان اسلام
۲۸۷	شیوه‌های کتاب‌شناسی

وضعیت کتاب‌شناسی‌های موجود.....	۲۹۰
ضرورت تدوین کتاب‌شناسی علوم عقلی اسلامی.....	۲۹۱
مراحل تدوین کتاب‌شناسی در مرکز پژوهشی دائرةالمعارف علوم عقلی اسلامی.....	۲۹۲
شاخص‌ها و امتیازات کتاب‌شناسی در مرکز پژوهشی دائرةالمعارف علوم عقلی اسلامی.....	۲۹۳
کتاب‌شناسی در گذر تاریخ..... مهدی رحیمی	۲۹۷
اصطلاح کتاب‌شناسی.....	۲۹۷
تعریف کتاب‌شناسی.....	۲۹۹
ضرورت و اهمیت تدوین کتاب‌شناسی‌ها.....	۳۰۱
تاریخچه کتاب‌شناسی.....	۳۰۳
علامه طهرانی و تألیف الذریعة.....	۳۱۷
آغاز تدوین کتاب‌شناسی‌های نوین در ایران.....	۳۲۶
کتاب‌شناسی؛ گستره، اقسام و کاربردها..... مهدی رحیمی	۳۳۹
قلمرو کتاب‌شناسی.....	۳۳۹
اقسام کتاب‌شناسی.....	۳۴۶
وحدت کتاب‌شناسی.....	۳۸۳
کاربرد و فایده تدوین کتاب‌شناسی.....	۳۸۴
مقایسه شیوه‌های مستندسازی متن..... مهدی رحیمی	۳۹۵
روش‌های نگارش.....	۳۹۵
پیشینه استنادسازی متون.....	۳۹۷
اهمیت و ضرورت استنادسازی.....	۳۹۸
روش‌های مختلف استنادسازی.....	۳۹۹
شیوه‌های آدرس‌دهی مطالب.....	۴۰۱
شیوه تنظیم کتابنامه.....	۴۲۴

فصل پنجم: نقد و بررسی منابع مرجع

- معرفی کتاب «اصطلاح‌نامه منطق» و تأملی در آن ..... عسکری سلیمانی امیری ۴۳۱
- چستی اصطلاح‌نامه ۴۳۱
- ساختار اصطلاح‌نامه منطق ۴۳۲
- ساز و کار تدوین اصطلاح‌نامه منطق ۴۳۶
- پیشنهادهای ۴۴۷
- معرفی و نقد «موسوعة مصطلحات الفلسفة عند العرب» ..... مهدی ذاکری ۴۵۱
- معرفی مؤلف ۴۵۱
- معرفی اثر ۴۵۲
- معرفی و نقد «موسوعة مصطلحات علم الکلام الاسلامی» ..... محمدرضا امامی‌نیا ۴۶۵
- منابع ۴۶۶
- اصطلاحات ۴۶۷
- متون ۴۷۰
- نگاهی به «موسوعة مصطلحات التصوف الاسلامی» ..... اکبر راشدی‌نیا ۴۷۵
- معرفی اثر ۴۷۵
- نقد و بررسی منابع مورد استفاده ۴۷۹
- نقد و بررسی اصطلاحات ۴۸۱
- نقد و بررسی متون ۴۸۶
- نقد و بررسی فهرست‌ها ۴۹۱
- سخن پایانی ۴۹۳

- معرفی و بررسی «موسوعة کشف اصطلاحات الفنون و العلوم» ..... محمد کریمی ۴۹۵

کاستی‌های کتاب	۵۰۱
پیشنهادهای	۵۰۸
گزارشی کوتاه، از «دائرة المعارف اسلام» و ترجمه‌های آن	۵۱۱
ناشر EI	۵۱۲
دائرة المعارف اسلام (EI)	۵۱۲
ترجمه عربی	۵۱۶
ترجمه ترکی	۵۱۸
ترجمه فارسی	۵۱۸
ترجمه اردو	۵۲۰
داوری‌ها و ارزیابی‌ها درباره دائرة المعارف اسلام	۵۲۰
جمع‌بندی	۵۲۵

خاتمه

معرفی مرکز پژوهشی دائرة المعارف علوم عقلی اسلامی	۵۳۳
تأسیس	۵۳۴
هدف اول	۵۳۷
هدف دوم	۵۵۲
هدف سوم	۵۵۵

نمایه‌ها

اشخاص	۵۶۱
کتاب و نشریات	۵۶۶
اماکن و موسسات	۵۷۲
موضوعات	۵۷۵

مقدمه مرکز

نقش و اهمیت دایرة المعارف‌ها به واسطه جمع‌آوری حجمی عظیم از اطلاعات، سرعت و دقت در انتقال داده‌ها، همه‌جانبه‌نگری و زمینه‌سازی برای جهش‌های علمی، بر کمتر کسی پوشیده است. لزوم به‌کارگیری میراث علمی گذشتگان در پژوهش‌ها و پرداختن به حوزه مطالعات میان‌رشته‌ای، امروزه به فرهنگ‌نامه‌ها و دایرة المعارف‌ها اهمیت مضاعفی بخشیده است.

در این میان فعالیت دایرة المعارفی در پژوهش‌های بنیادین و به‌ویژه علوم عقلی اسلامی اهمیت خاص خود را دارد. در ایران اسلامی پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی عرصه‌ها و زمینه‌های علمی زیادی پیش روی اندیشمندان و دانشمندان گشوده و گام‌های پر خیر و برکتی در حوزه مباحث دایرة المعارفی برداشته شد. اما حوزه علوم عقلی از این دست اقدامات بی‌نصیب ماند، تا اینکه با عنایت خداوند متعال و هدایت‌های روشن‌گرانه حضرت علامه آیه‌الله مصباح یزدی مد ظله العالی این کار آغاز گردید و مرکز پژوهشی دایرة المعارف علوم عقلی اسلامی در سال ۱۳۸۰ با مجموعه‌ای عظیم از اساتید و محققان حوزه‌های مختلف علوم عقلی در مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ره راه‌اندازی شد.

اما اساساً دایرة المعارف چیست و دایرة المعارف نویسی چه ویژگی‌هایی دارد؟ در روند آماده‌سازی یک مجموعه دایرة المعارفی چه فرایندی باید طی شود و برای

دائرة المعارف ها چه اهدافی ترسیم می شود، تا بر طبق آن نگارش چنین مجموعه هایی به انجام رسد؟

پاسخ به پرسش های فوق ما را بر آن داشت تا مقالاتی که در نشریه معارف عقلی مرکز پژوهشی دائرة المعارف علوم عقلی، درباره این مهم چاپ شده بود را به همراه مقالات منتشر نشده دیگر، گردآوریم و در مجموعه ای به نام گنجینه معرفت ۳ به عموم علاقمندان عرضه نماییم.

این مجموعه از پنج فصل و یک خاتمه تشکیل شده است:

در پیشگفتار سخنرانی حضرت آیه الله علامه مصباح یزدی در جمع پژوهشگران مرکز دائرة المعارف، تحت عنوان «جایگاه و اهمیت پژوهش های بنیادین» آورده شده است.

در فصل اول سعی شده دورنمایی کلی از روند دائرة المعارف نویسی و فرهنگ نامه نویسی ارائه گردد. بررسی ویژگی های دائرة المعارف ها و نیز فرایند دائرة المعارف نویسی و برخی مباحث مرتبط با آن اهم موضوعاتی است که در مقالات این بخش بدان پرداخته شده است.

نوشتن مقالات دائرة المعارفی به عنوان محصول نهایی در کار دائرة المعارف نویسی به بستر سازی و تهیه مقدمات فراوانی نیازمند است. می توان ادعا کرد که کتاب هایی که در دوره های گذشته با محتوای دائرة المعارفی توسط افراد خبره و با دقت نوشته می شد تا حدی از به کارگیری بسیاری از این مقدمات معاف بوده اند، اما امروزه هم به لحاظ لزوم پرداختن به تحقیقات جامع و گسترده و هم به لحاظ رسیدن به استانداردهای لازم جهت مقبولیت و ماندگاری اثر، تهیه این مقدمات پیش از نگارش مقاله هر مدخل دائرة المعارفی، امری اجتناب ناپذیر به نظر می رسد. فصل دوم این مجموعه دربرگیرنده مقالاتی است که به بررسی و تبیین برخی از این مقدمات پرداخته اند. اصطلاح یابی و مدخل شناسی از جمله این مقدمات است. بررسی ضوابطی که بر اساس آن عناوین مقالات فرهنگ نامه یا دائرة المعارف انتخاب می شوند، همچنین ضوابط انتخاب مدخل ها، روابط بین آنها، انواع مدخل ها، اهم مباحث

مطرح در این بخش را تشکیل می‌دهند. از دیگر مقدمات مؤثر در نگارش مقالات دائرةالمعارف، تشکیل پرونده علمی است که مزایا و فوایدی در جهت جامعیت و تحکیم مباحث مطرح در مقالات به ارمغان می‌آورد و کم و بیش در مراکز دائرةالمعارف نویسی ایران و جهان استفاده می‌شود. معرفی اصطلاح‌نامه، ضرورت پرداختن به آن و شیوه‌های رایج در تهیه اصطلاح‌نامه‌ها و بررسی و نقد این شیوه‌ها، دیگر مقالات این فصل را تشکیل می‌دهد.

فصل سوم به فرهنگ‌نامه نویسی اختصاص دارد. فرهنگ‌نامه نویسی و تفاوت آن با مقالات دائرةالمعارف از جمله مسائل بسیار مهم در امر دائرةالمعارف نویسی است و طبیعتاً محصول نهایی این نوع مقالات، غیر از محصول نهایی مقالات دائرةالمعارف است که در این باره توضیحاتی در مقالات این بخش آمده است.

فصل چهارم به کتاب‌شناسی و مستندسازی پرداخته است. کتاب‌شناسی یکی از مهم‌ترین شاخه‌های دانش کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی و به عنوان مدخلی جهت پژوهش است. در واقع یک پژوهش شایسته بدون یک کتاب‌شناسی مناسب ممکن نیست، از همین رو امروزه به کتاب‌شناسی چونان ابزار پژوهش توجه می‌شود و آن را گام نخست تحقیق و تألیف می‌شناسند. شیوه‌های مستندسازی هم از جمله مباحث مهم در امر استانداردسازی مقالات دائرةالمعارف است. کتاب‌شناسی و مستندسازی نیز به نوعی از مقدمات تهیه فرهنگ‌نامه‌ها و دائرةالمعارف‌ها محسوب می‌شود.

فصل پنجم به معرفی، بررسی و نقد کتاب‌هایی پرداخته است که با عنوان منابع مرجع شناخته و طبقه‌بندی می‌شوند. چهار مقاله این فصل به بررسی منابع مرجع در موضوعات منطق، فلسفه، کلام و عرفان پرداخته و در ادامه موسوعة کشف اصطلاحات الفنون والعلوم مورد ارزیابی قرار گرفته است. گزارشی کوتاه از دائرةالمعارف اسلام پایان بخش این فصل است.

بخش پایانی این مجموعه به معرفی مرکز پژوهشی دائرةالمعارف علوم عقلی اسلامی اختصاص یافته است.

امید است این مجموعه برای علاقه‌مندان و محققان و به ویژه دست‌اندرکاران مجموعه‌های دائرةالمعارفی راه‌گشا و پرثمر باشد. از همه محققان و اندیشمندان خواستاریم که ما را از منت بخشش و عفو نسبت به کمبودهای این مجموعه محروم نسازند و از ایشان دعوت می‌کنیم تا با ارائه تذکرات و نقطه نظرات گران‌سنگ خود ما را یاری نمایند.

خداوند منان را شاکریم که توفیق ارائه محصولی دیگر در جهت اجرای فرامین مقام معظم رهبری حضرت آیه‌الله العظمی خامنه‌ای حفظه الله تعالی مبنی بر ایجاد نهضت نرم‌افزاری و تولید علم را به ما ارزانی داشت. بر روح پر فتوح امام راحل‌مان، که همه مدیون مجاهدت‌ها و تلاش‌های مخلصانه و رهبری‌های دایمانه آن حضرتیم، درود می‌فرستیم و از خداوند متعال سلامت و توفیقات رهبر معظم انقلاب را، که این مجموعه با عنایت خاص ایشان به بار نشسته است، خواستاریم و از تلاش‌ها و عنایت‌ها و هدایت‌های روشن‌گرانه حضرت علامه آیه‌الله مصباح یزدی مد ظله العالی کمال تشکر را داریم.

از همه اساتید، فضلا و پژوهشگرانی که در پذیرش مصاحبه یا تدوین مقالات این مجموعه ما را یاری کردند صمیمانه سپاس‌گزاریم. در پایان لازم است از جناب حجت‌الاسلام والمسلمین آقای محمد کریمی، قائم مقام مرکز، جناب حجت‌الاسلام والمسلمین آقای مهدی رحیمی، مدیر اجرایی مرکز، جناب آقای حمید خدابخشیان، مسئول واحد تدوین متون، جناب آقای محمدعلی شریفی اسدی، مدیر اجرایی نشریه معارف عقلی، جناب آقای بهروز همایی، نمایه‌ساز این کتاب و دیگر کسانی که در آماده‌سازی این مجموعه نقش داشته‌اند، قدردانی ویژه داشته باشیم.

احمد ابوترابی

رئیس مرکز پژوهشی

دائرةالمعارف علوم عقلی اسلامی